

УДК 658.8.012.2

ЮЛІЯ КАРПЕНКО

м. Одеса

nicolina01@rambler.ru

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто основні елементи сучасної управлінської технології бюджетування: графічні моделі стадій планування; інформаційні моделі планових розрахунків; інформограми стадій планування; технологічні карти стадій планування. Запропоновано їх використання для формалізації відносин підприємства зі споживачами-експортерами з метою підвищення ефективності його маркетингової діяльності.

Ключові слова: бюджетування, графічна модель стадії планування, інформограма стадії планування, технологічна карта стадії планування.

Останні роки для вітчизняного зернового господарства були вкрай сприятливими: вдала ринкова кон'юнктура та зростання валових зборів зернових призвели до стрімкого росту їх експорту. Разом з тим, розвиток взаємовідносин зернових терміналів з підприємствами-експортерами ускладнений через порушення договірної дисципліни, термінів подачі судна під завантаження тощо. Все вищенаведене призводить до суттєвого зростання логістичних витрат та погіршення показників прибутковості зернових терміналів.

Вітчизняними науковцями чимала увага приділяється проблемам експорту зернових та шляхам їх вирішення. Так, авторами проаналізовано зв'язки на ринку зернових між Україною, ЄС та світом [7, 35], проведено дослідження

впливу тарифних та нетарифних методів на нарощування експортних обсягів зернових культур [9, 45–47], вивчено економічні відносини зерновиробників і зернотрейдерів [8, 8–9], а також створення доданої вартості за умов експорту зерна та його переробки [11, 13]. Разом з тим питання формалізації взаємовідносин зернових терміналів зі споживачами – експортерами залишилося нерозглянутим.

Метою статті є формалізація процедур стадії планування взаємовідносин з експортерами шляхом використання сучасної технології бюджетування у маркетинговій діяльності підприємств.

Останній маркетинговий рік характеризувався високими показниками експорту зернових на зовнішні ринки (рис. 1).

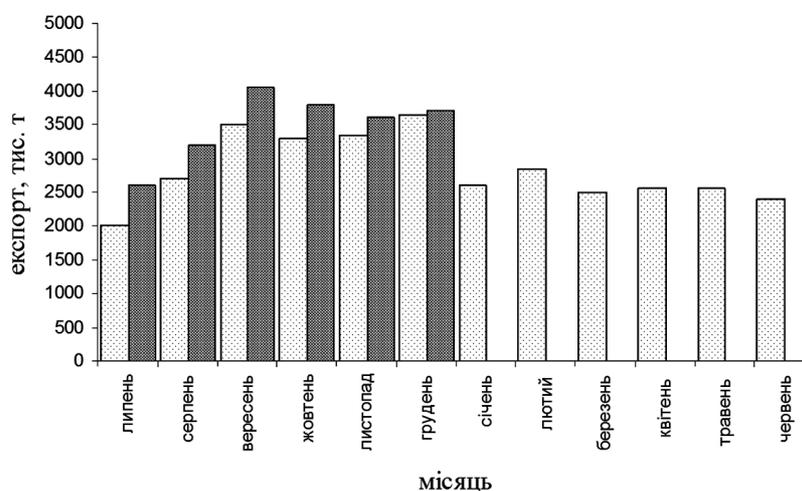

Рис. 1. Експорт зернових, тис. т [3]:

□ – 2014/2015; ■ – 2015/2016

На фоні зростання експорту зернових існує ряд проблем у взаємовідносинах зернових терміналів з підприємствами-експортерами. Так, власники підприємств обмежують обсяги перевалки вантажів сторонніх компаній або зовсім відмовляють їм у перевалці зерна. Підприємства-експортери, у свою чергу, порушують умови та терміни укладених контрактів. У результаті завантаження терміналу нестабільне та нерівномірне, та й взагалі знижується, що має наслідком високу вартість послуг з перевалки зерна. За оцінками операторів ринка тарифи вітчизняних зернових терміналів перевищують європейські більш ніж в 3–4 рази. Можливим шляхом вирішення цієї проблеми є формалізація відносин зернових терміналів та експортерів шляхом використання сучасної управлінської технології бюджетування у маркетинговій діяльності підприємств.

Перш за все, необхідно визначити сутність дефініції «бюджетування», а також розглянути основні його елементи. За результатами проведеного аналізу правомірно стверджувати, що бюджетування у вузькому значенні означає процес складання бюджетів, у широкому значенні – процес їх розробки, аналізу та контролю виконання. Представниками першої точки зору є науковці Т. Г. Бень, С. Б. Довбня [1, 48–49], які розуміють під бюджетуванням адаптований до нових умов господарювання процес планування діяльності підприємства шляхом розробки системи взаємопов'язаних бюджетів, відмінною особливістю яких є орієнтація на ринкові потреби.

У рамках іншої точки зору термін «бюджетування» використовується в [5, 82], де під бюджетуванням розуміється процес побудови та виконання системи бюджетів підприємства, який є інструментом управління доходами, витратами та фінансовими результатами в єдності функцій планування, обліку, контролю, аналізу та регулювання.

Інтерпретуючи бюджетування як технологію управління, автори, крім власне планування, наділяють бюджетування функціями: контролю [10, 22; 5, 82] або у вузькому значенні – обліку [10, 22; 5, 82], аналізу, регулювання [5, 82].

На нашу думку, під терміном «бюджетування» у вузькому значенні розуміється

планування як наслідок ототожнення термінів «бюджет» та «план» (іноді – «бюджет» і «фінансовий план»). Розгляд бюджетування у широкому колі притаманних йому функцій приводить до ототожнення його з управлінням. Як відомо, відповідно до теорії менеджменту управління розглядається як процес безперервних взаємопов'язаних дій – функцій управління. За різними авторами процес управління включає низку загальних функцій управління, до яких зазвичай відносяться: визначення цілей, планування, регулювання, аналіз, облік, мотивація, координація, контроль та ін.

Очевидно, що в рамках другої точки зору бюджетуванню приписуються всі зазначені функції, які складають процес управління, що свідчить про ототожнення дослідниками визначень «управління» та «бюджетування», що не є коректним.

Розмірковування критичного характеру не дозволяють поділяти другу точку зору. У науковій роботі [2, 113] надається визначення технології управління як «сукупності формалізованих знань про виконання процесу управління, що включає: склад і послідовність виконання її елементів, стадій та операцій, перелік вхідної й вихідної інформації за операціями, опис методів отримання й перетворення вхідної інформації».

Загальновідомо, що планування є функцією управління. Отже, технологія бюджетування є сукупністю знань про виконання процесу планування, що включає певну послідовність операцій із зазначенням входу та виходу кожної з них, а також методи перетворення інформації на кожній операції. Вона дозволяє менеджерам підрозділів розробляти плани та виконувати певні дії в їх рамках без додаткових розпоряджень завдяки формалізації останніх. В процесі бюджетування за допомогою ресурсів, перш за все інформаційних, а також методів їх перетворення, відбувається поопераційне формування директивних, тобто обов'язкових для виконання, показників підрозділів. Тобто результатом технології, отриманим внаслідок поступового виконання її складових – операцій, є система директивних показників підрозділів.

Таким чином, технологія бюджетування – це сукупність формалізованих знань про виконання згаданого процесу, яка вміщує:

- чітку послідовність виконання операцій з доведення директивних показників підприємства його підрозділам;
- перелік вхідної та вихідної інформації кожної з них;
- сукупність методів отримання та перетворення вхідної інформації;
- перелік виконавців та наданих до їх розпорядження ресурсів.

Оскільки технологія є формалізованим знанням, вона відбивається через графічні моделі та інформаційні моделі стадій процесу (інформограми).

Перша складова відбиває логічну послідовність виконання стадій процесу та їх взаємозв'язок, друга – характер перетворення інформації (зміст та склад методів виконання) за кожною стадією або операцією. Проте використання тільки графічних моделей та інформограм не достатньо. У зв'язку з реалізацією в рамках планування згадана технологія має свою специфіку. Вона оперує особливим ресурсом – інформацією, що потребує формування інформаційних моделей планових розрахунків та технологічних карт стадій процесу планування.

Таким чином, виходячи з типових складових технології як формалізованого знання, та з урахуванням особливостей планування для даної технології доцільно розробити наступні планові документи [4]:

- графічні моделі стадій планування; інформаційні моделі планових розрахунків;
- інформограми стадій планування;
- технологічні карти стадій планування.

Розглянемо їх більш детально. Графічні моделі стадій планування, що є графічною імітацією запланованого процесу, повинні поетапно описувати перетворення відповідних директивних показників підприємства на показники підрозділів. Під інформаційними моделями розуміють сукупність інформації, що описує сутнісні властивості, параметри об'єкта, зв'язки між ними, входи та виходи [6]. Відповідно до цього в інформаційних моделях планових розрахунків доцільно відобразити послідовність отримання планових документів, методи розрахунку та джерела надходження інформації.

Зважаючи на те, що призначення технології полягає в установленні раціональних

прийомів виконання операцій, що відбувається завдяки застосуванню певних методів адресного характеру для відображення сукупності методів та їх змісту за операціями стадій планування слід розробити інформограми. Останні відбивають не тільки методи за операціями, але й установлюють перелік вхідної та вихідної інформації кожної з них.

Технологічні карти є формою технологічної документації, що містить опис процесу оброблення виробу або виробництва продукції, перелік та послідовність основних операцій, часовий режим, умови та вимоги до їх виконання, а також відомості про матеріали, засоби та обладнання, що застосовується. За змістом технологічні карти є формалізованим та наглядним описом складових процесу, що дозволяє упорядкувати отримані знання та здійснити перевірку належного його виконання. З огляду на вищезгадане ми вважаємо за доцільне розробляти відповідні технологічні карти для наочного відображення переліку та послідовності операцій з доведення підрозділам планових показників.

Процес доведення показників поточного плану підприємства до його підрозділів здійснюється поетапно та передбачає реалізацію сукупності операцій, що виконуються в чіткій послідовності. З огляду на те, що одним з найважливіших директивних показників діяльності зернових терміналів є обсяги перевалки зерна, ми розробили сукупність формалізованих процедур для стадії планування взаємовідносин з експортерами, зокрема графічну модель та інформограму стадії «планування взаємовідносин з експортерами».

Відповідальним за виконання згаданого показника є відділ маркетингу (або комерційний відділ), що безпосередньо займається реалізацією послуг: контактуючи зі споживачами, укладають договори, здійснюють розрахунки, реалізують політику з надання підприємством товарного кредиту, відповідають за надходження грошових коштів.

Взаємовідносини зернового терміналу та експортерів починаються з подання останніми запиту на перевалку зерна та отримання ними інформації про чинні умови перевалки та тарифи, що є першою операцією стадії «планування взаємовідносин з експортерами».

Якщо експортерів влаштовують чинні умови, на зерновому терміналі укладаються відповідні договори, що є наступною операцією. Обов'язковим елементом даної операції, на нашу думку, є узгодження з експортером місячної квоти із зберігання та перевалки зерна. Щомісячне квотування обсягів зберігання й перевалки передбачає надання відповідної місячної квоти з розрахунку не менш одної складської ємності вертикального зберігання зерна з можливістю її збільшення із певною кратністю. Квота узгоджується із замовником щомісяця. У випадку, якщо фактичний обсяг перевалки в поточному місяці склав менше квоти, оплату експортер здійснює за резервованій обсяг.

Наступною операцією є «замовлення і узгодження графіків руху вагонів-зерновозів». Зерновий термінал може не узгодити план

вагонів, якщо його потужності перевантажені або з боку споживача є порушення умов договору (порушення терміну подання судна або терміну поставки вантажу).

Далі виконується операція «планування надходження вантажу на термінал», що включає планування власне надходження зерна на підприємство та його розрахунки з споживачами-експортерами.

Останньою операцією є «планування перевалки вантажу на терміналі та його оформлення», що припускає приймання зерна, його якісну та кількісну оцінку та відвантаження на судно. Якщо експортером судно не подано вчасно (у визначений термін), термінал, крім оплати за зберігання зерна, нараховує штрафну комісію за кожну добу прострочення.

Підсумовуючи, ми запропонували графічну модель та інформограму стадії планування

Рис. 2. Графічна модель стадії планування взаємовідносин з експортерами

взаємовідносин з експортерами (рис. 2, табл. 1). Відповідно до графічної моделі стадії планування взаємовідносин з експортерами на виході процесу розроблюються зведені графіки формування суднової партії та її відвантаження, в яких визначаються планові обсяги перевалки зернових. Затверджені графіки формування суднової партії та її відвантаження надаються в плановий відділ для подальшого їх використання в розробці плану грошових надходжень та виплат. Наведена інформограма процесу планування взаємовідносин з експортерами дозволяє встановити не тільки основні інструкції та методи перетворення вхідної інформації на вихідну за операціями стадії, а власне сам перелік цієї вхідної та вихідної інформації. У такий спосіб

розроблені графічні моделі та інформограми стадії дозволяють формалізувати відносини зернових терміналів з експортерами шляхом доведення директивних показників (у даному випадку, обсягів перевалки зерна) відповідним підрозділам.

Таким чином, використання у маркетинговій діяльності зернових терміналів сучасної технології бюджетування дозволяє формалізувати процедури стадії планування взаємовідносин з експортерами за допомогою інформаційних моделей планових розрахунків, графічних моделей, інформограм, технологічних карт стадій планування, та створити у такий спосіб підґрунтя для збільшення обсягів перевалки зерна та завантаженості підприємства. Планування взаємовідносин з

Таблиця 1

Інформограма стадії планування взаємовідносин з експортерами

Операції процесу	Вхідна інформація	Перетворення	Вихідна інформація	Методи перетворення та інструкції
1. Подача експортером запиту на перевалку	Запит у довільній формі	Обробка запиту про чинні тарифи й умови перевалки та надання відповіді	Прайс, пільгові умови для окремих клієнтів	Узгоджена система діючих тарифів
2. Укладання договорів на терміналі	Пільгові умови для окремих клієнтів, прайс	Обговорення умов перевалки, дати подачі судна та місячної квоти зберігання та перевалки зерна, розрахунок за використання під'їзного шляху	Договір перевалки; договір на надання транспортно-експедиторських послуг	Типові форми договорів
3. Замовлення і узгодження графіків руху вагонів-зерновозів	Договір перевалки; договір на надання транспортно-експедиторських послуг, заявка на одержання Плану вагонів	Розрахунок завантаження потужностей терміналу, аналіз кредитної історії замовника	Відповідь на заявку терміналу, план вагонів, вантажосупровідні документи	Методика розрахунку завантаженості терміналу, типова форма заявки на планове / позапланове перевезення
4. Планування надходження вантажу на термінал	Запит про одержання пропуски на термінал, вантажосупровідні документи, вантажна митна декларація	Обробка запиту для надання пропуску, розрахунки з клієнтом, пов'язані з ввозом зерна на територію терміналу	Виписка з рахунку, пропуск на термінал, вантажосупровідні документи, вантажна митна декларація	Типові форми запиту та пропуску
5. Планування перевалки вантажу на терміналі та його оформлення	Виписка з рахунку, пропуск на термінал, вантажосупровідні документи, вантажна митна декларація	оформлення вагонів на станції, переміщення та обробка зерна на терміналі, навантаження, узгодження з прикордонними та митними органами, огляд та оформлення вантажу сюрвейером	пам'ятка прийомоздатника, вантажосупровідні документи, ветеринарне свідоцтво, рекламційний акт, посвідчення про якість зерна, картка аналізу зерна, звіт сюрвейера, договір коносаменту, карго-маніфест	типові форми ветеринарного свідоцтва, посвідчення про якість зерна, картки аналізу зерна, договору коносаменту, карго-маніфесту

експортерами слід здійснювати у відповідності до графічної моделі, що припускає наступну послідовність дій: подача експортером запиту на перевалку, укладання договорів на терміналі, замовлення і узгодження графіків руху вагонів-зерновозів, планування надходження вантажу на термінал, планування перевалки вантажу на терміналі та його оформлення. Перспективою подальших досліджень може бути розробка план-графіків окремих ділянок підприємства: лабораторії, ділянки зважування, приймання зерна та його дробки тощо.

Список використаних джерел

1. Бень Т. Г. Бюджетування як інструмент удосконалення системи фінансового менеджменту підприємств / Т. Г. Бень, С. Б. Довбня // Фінанси України. — 2000. — № 7. — С. 49—55.
2. Богатирьов А. М. Система внутрішньозаводського планування: структурний аспект / А. М. Богатирьов, І. О. Кузнецова // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. — 2005. — Т. 1. — Ч. 2. — № 5. — С. 43—47.
3. Експорт з України зернових культур та борошна [Електронний ресурс] / Сайт Держкомстату. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Кузнецова І. О. Планування діяльності підприємств: структурний аспект : монографія / І. О. Кузнецова, Ю. В. Карпенко. — Одеса : Атлант, 2013. — 209 с.
5. Мамчур Р. М. Впровадження сучасної системи бюджетування у вітчизняних підприємствах / Р. М. Мамчур // Економіка АПК. — 2006. — № 4. — С. 81—87.
6. Математика и кибернетика в экономике : словарь – справ. / под ред. Н. П. Федоренко. — М. : Экономика, 1975. — 700 с.
7. Маханьова Ю. М. Експорт зернових культур України, ЄС і країн світу в умовах сучасних інтеграційних процесів / Ю. М. Маханьова // Проблеми економіки. — 2015. — № 1. — С. 27—36.
8. Мельник Л. Л. Експорт зерна Україною: стан, проблеми та перспективи / Л. Л. Мельник // Економіка АПК. — 2010. — № 23. — С. 7—10.
9. Фененко П. О. Експорт зернових українськими аграріями: проблеми та нові підходи до регулювання їхньої зовнішньоекономічної діяльності / П. О. Фененко // Агросвіт. — 2012. — № 19. — С. 43—47.
10. Хруцкий В. Е. Внутрифирменное бюджетирование: Настольная книга по постановке финансового планирования / В. Е. Хруцкий, Т. В. Сизова, В. В. Гамаюнов. — М. : Финансы и статистика, 2008. — 464 с.
11. Шпичак О. М. Вигоди та проблеми експорту зерна з України / О. М. Шпичак, О. В. Боднар // Економіка АПК. — 2013. — № 10. — С. 5—15.

YULIYA KARPENKO
Odessa

USING OF MODERN MANAGEMENT TECHNOLOGIES AT ENTERPRISES' MARKETING ACTIVITY

The article considers basic elements of modern management budgeting's technologies: graphic models of planning stages; information models of planning payments; informogram of planning stages; technological cards of the planning stages. Their using for formalization enterprise's relations with consumers-exporters to improve the effectiveness of its marketing activities is proposed.

Key words: budgeting, graphic models of planning stage, informogram of planning stage, technological card of the planning stage.

ЮЛИЯ КАРПЕНКО
г. Одесса

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены основные элементы современной управленческой технологии бюджетирования: графические модели стадий планирования; информационные модели плановых расчетов; информограммы стадий планирования; технологические карты стадий планирования. Предложено их использование для формализации отношений предприятия с потребителями-экспортерами с целью повышения эффективности его маркетинговой деятельности.

Ключевые слова: бюджетирование, графическая модель стадии планирования, информограмма стадии планирования, технологическая карта стадии планирования.

Стаття надійшла до редколегії 30.04.2016